

Advies SARC - Algemene Raad

20 juni 2012

Advies over de Conceptnota Mediawijsheid

Tijdens haar vergadering van 4 mei 2012 hechtte de Vlaamse regering haar goedkeuring aan de conceptnota betreffende mediawijsheid. Deze conceptnota is een gezamenlijk initiatief van Vlaams minister voor Media Ingrid Lieten en Vlaams minister voor Onderwijs Pascal Smet.

Per brief van 9 mei 2012 verzocht de Vlaams minister voor Media de SARC-Sectorraad Media om advies. Gezien de banden met andere sectoren binnen het beleidsdomein, voornamelijk het sociaal-culturele werk, besliste de Sectorraad Media in overleg om een gezamenlijk advies uit te brengen met de Sectorraad Sociaal-Cultureel Werk, gecoördineerd door de Algemene Raad van de SARC.

Op 7 juni 2012 vergaderde een werkgroep, met vertegenwoordigers van de Sectorraad Media en de Sectorraad Sociaal-Cultureel Werk en voorgezeten door David Stevens, voorzitter van de Sectorraad Media, over de conceptnota. Deze werkgroep werd aangevuld met enkele experts op gebied van mediawijsheid: prof. dr. Leo Van Audenhove, (IBBT - SMIT, Vrije Universiteit Brussel), prof. dr. Katia Segers (Vrije Universiteit Brussel) en dr. Eva Lievens (ICRI, KU Leuven).

Voorliggend advies kwam tot stand via een ontwerpadvies dat op basis van de werkgroepvergadering werd opgemaakt, en dat met een schriftelijke procedure werd afgewerkt en goedgekeurd door de betrokken raden.

ADVIES

Inleiding

De Conceptnota Mediawijsheid is een gezamenlijk initiatief van de minister bevoegd voor Media en de minister bevoegd voor Onderwijs. Zij willen met deze nota in de eerste plaats hun visie op de omgang met media en hun verwachtingen ten aanzien van de verschillende actoren op dit vlak verduidelijken. Verder lichten de ministers toe wat de krachtlijnen zijn van hun beleid inzake mediawijsheid, namelijk: het creëren van een duurzaam en strategisch kader voor mediawijsheid, de competentieontwikkeling, de aandacht voor gelijke kansen vanuit een e-inclusieve benadering en het creëren van een veilige en verantwoorde mediaomgeving. Tenslotte wil deze nota een antwoord bieden op de vraag welke concrete acties en maatregelen de ministers reeds uitvoeren maar ook welke initiatieven men in de nabije toekomst wil nemen om de mediawijsheid van de Vlamingen te optimaliseren.

Hoewel de ministers zich richten op iedereen in de samenleving, is er bijzondere aandacht voor kinderen en jongeren.

De nota begint met een uitgebreide beleidscontext, zowel op Europees, federaal als Vlaams niveau, waarbij o.a. ook verwezen wordt naar het advies van de Sectorraad Media uit 2009.

Daarna expliciteert de nota de visie op het mediawijsheidsbeleid middels

- een definitie: gebaseerd op de eindtermen onderwijs en de definitie van de Raad voor Cultuur Nederland,
- een missie en inhoudelijke focus: vertrekkend vanuit een emanciperende visie mediawijsheid realiseren via actief gebruik, reflectie en bewustwording van de impact van media,
- identificatie van de rol van de overheid en van intermediaire spelers in het veld en
- precisering van de doelgroepenbenadering.

De conceptnota beschrijft vervolgens de actuele stand van zaken, met als sluitstuk een oplijsting van vastgestelde knelpunten.

De nota schuift tot slot 4 strategische doelstellingen naar voor, die vervolgens verder worden uitgewerkt in operationele doelstellingen en acties.

1. De SARC heeft waardering voor de conceptnota

De beleidsdomeinen Media en Onderwijs gingen samen op zoek naar afstemming en versterking van hun beleid en tekenden in de conceptnota een strategisch beleidskader uit op basis van een gedeelde missie en visie. De SARC waardeert dat werk. Het is een goed voorbeeld van hoe een beleidsdomeinoverschrijdende samenwerking een meerwaarde kan bieden voor een ruime en diepgaande benadering van een beleidsdoelstelling. Verwacht mag worden dat dit de efficiëntie en de effectiviteit ten goede zal komen. De raad hoopt dat deze gezamenlijke nota dan ook de eerste stap is naar een voortzetting van de dialoog tussen de betrokken beleidsdomeinen.

De tekst verwijst meermaals naar studie- en advieswerk, en naar de beleidscontext binnen en buiten Vlaanderen, wat diepte geeft aan de voorstellen. De raad waardeert in het bijzonder:

- de aandacht voor coördinatie, beleidsafstemming, onderzoek en monitoring en het ontsluiten van onderzoeksgegevens;
- de keuze voor een doelgroepenbeleid en de wens op een positieve manier te stimuleren vanuit één globale visie;
- de uitnodiging naar andere beleidsdomeinen en –velden, buiten Media en Onderwijs, om ook met dit thema aan de slag te gaan;
- de oprichting van een Kenniscentrum Mediawijsheid en de verwijzing naar het pas opgerichte Steunpunt Beleidsrelevant onderzoek Media;
- de aandacht voor competentieontwikkeling van zowel gebruikers als ‘trainers’ (leerkrachten, ouders, opvoeders), voor infrastructuur zowel als inhoud en beeldvorming en voor veilige mediaomgevingen;
- de verduidelijking van de rol van de overheid.

2. Aandachtspunten en aanbevelingen

In dit advies wil de SARC enkele volgens hem nog ontbrekende krachtlijnen of accenten aanvullen.

In de marge van zijn aanbevelingen wil de SARC vragen een duidelijk begrippenkader op te stellen. Termen zoals 'digitale kloof' versus 'digitale uitsluiting' (en 'digitale insluiting' of inclusie als antwoord daarop) of 'mediawijsheid' versus 'mediageletterdheid' of 'media-educatie' moeten voor een goed begrip uitgeklaard worden.

2.1 Leg prioriteiten vast

Vier strategische doelstellingen, negen operationele doelstellingen en in totaal veertig acties: de conceptnota wil duidelijk zo volledig mogelijk zijn en slaagt daar ook vrij goed in. De SARC mist echter indicaties van de prioriteit die aan de verschillende doelstellingen en acties zal worden gegeven, nu hij ervan uitgaat dat niet aan al deze doelstellingen en acties tegelijk kan worden gewerkt. Er zijn immers niet steeds verwijzingen naar een timing, en als deze er zijn, reiken ze vaak niet verder dan één à twee jaar. De mediawijsheid en de actoren die het mediawijsheidsbeleid mee vorm geven, zijn gebaat bij meer duidelijkheid hierover.

De SARC vraagt daarom om een **perspectief en doelstellingen op langere termijn te ontvouwen**, waarbij de **grootste prioriteiten** worden omschreven en daarnaast de plannen die – net zo belangrijk – op middellange of lange termijn gerealiseerd kunnen worden. In het licht van de effectiviteit en efficiëntie van het beleid is het voor de doelstellingen overigens ook belangrijk dat zij voldoende meetbaar geformuleerd worden.

2.2 Benader media – nog ruimer – positief!

De missie op p. 11 van de conceptnota stelt: *'Er wordt uitgegaan van een positieve pedagogie/benadering, die niet vertrekt vanuit angst en vanuit verbieden, maar vanuit een emanciperende visie waarin je die media gebruikt om jezelf uit te drukken.'*

De SARC is het hier volmondig mee eens en wil daar nog een stap verder in gaan. De nota kan **nog meer de kansen benadrukken** die de media, al dan niet digitaal, bieden naast alle risico's die er ook aan verbonden zijn. De SARC wil deze risico's niet negeren, maar wil wel wijzen op het **plezier** dat mensen aan media kunnen beleven. Het 'leren', het verwerven van de vaardigheden en competenties die aan mediawijsheid verbonden zijn, zal er des te interessanter én gemakkelijker door worden.

Dat veronderstelt ook dat het zwaartepunt van het mediawijsheidsbeleid dichter bij het informele leren zou komen te liggen. Meer aandacht voor mediawijsheid, ook buiten een schoolse context – namelijk daar waar voornamelijk kinderen en jongeren nu hun vrije tijd op aangename wijze proberen door te brengen – zou een meerwaarde betekenen. Beide sporen, onderwijs en vrije tijd, zijn gelijkwaardig en belangrijk (zie ook punt 2.6).

2.3 Laat 'inclusie' als rode draad doorheen de acties terugkomen

De conceptnota heeft '**e-inclusie**' als een van de vier strategische doelstellingen geïdentificeerd, een keuze waar de SARC achter staat. Deze doelstelling kan volgens de SARC nog sterker als een **rode draad** doorheen alle doelstellingen en acties lopen en ook nog meer gericht zijn op het betrekken en begeleiden van de meer kwetsbare doelgroepen.

Daarbij dient rekening gehouden te worden met de complexiteit van de materie. Zo doet het begrip 'digitale kloof', dat in de conceptnota veelvuldig gebruikt wordt, een scherpe tegenstelling 'toegang versus geen toegang' vermoeden, terwijl recent onderzoek

bijvoorbeeld heeft blootgelegd dat er zelfs binnen gezinnen sprake kan zijn van digitale uitsluiting, of onvoldoende inclusie.

2.4 Pak fragmentatie en concurrentie aan

Binnen de eerste strategische doelstelling over het creëren van een duurzaam en strategisch kader voor mediawijsheid worden waardevolle componenten aangeleverd over de coördinatie en afstemming. De acties daarbij situeren zich voornamelijk binnen de administratie, en een grote taak is weggelegd voor het op te richten Kenniscentrum Mediawijsheid.

De SARC wijst op het grote belang van het lokale niveau. Diverse projecten worden (mee) door lokale overheden gesubsidieerd. Deze hebben vaak het grote voordeel goed te kunnen werken naar de mensen die het meest uitgesloten zijn en uit te gaan van daadwerkelijke noden.

Problematischer is echter de fragmentatie én concurrentie die kunnen ontstaan door het projectmatige, weinig samenhangende karakter van deze initiatieven en de kortlopende financiering ervan. Onderzoekers wijzen op een gebrek aan uitwisseling van kennis en *best practices*, en het feit dat interessante aanpak en inhoud van projecten al te vaak niet doorstroomt naar andere projecten of naar andere niveaus. Hier raken de operationele doelstellingen 1.1 en 1.2 elkaar. Dit geldt met name voor de meer informele initiatieven die ontplooid worden in bibliotheken, opvangcentra,... In sommige gevallen kan een schaalvergroting een oplossing bieden voor de paradox tussen het feit dat er enerzijds een grote nood aan initiatieven rond mediawijsheid is, met een groot veld van actoren die zich daarin bewegen en die aan kennisopbouw doen, en anderzijds dat al deze initiatieven in een zekere concurrentie met elkaar staan en dit de bereidheid om aan kennisdeling te doen kan verkleinen.

De SARC doet in dit kader drie aanbevelingen:

- Om samenwerking te stimuleren en concurrentie tussen initiatieven te ontmijnen, moet projectsubsidieëring kunnen evolueren naar **langetermijnfinanciering**.
- Op Vlaams niveau heeft het Kenniscentrum Mediawijsheid hierin een belangrijke rol te vervullen. Daarbij moet **bottom-up werken** een integraal deel zijn. De taken van het kenniscentrum – idealiter bemand door een kleine ploeg, een soort ‘hub’ – zullen zich dan ook voornamelijk moeten richten op structuur en overzicht, het clusteren en samenbrengen van de beschikbare knowhow en het inrichten van doorstroming in alle richtingen.
- Op lokaal niveau mogen naast belangrijke actoren zoals de bibliotheken ook de **culturele en de gemeenschapscentra** niet uit het oog verloren worden. Zij kunnen vaak de infrastructuur bieden die nodig is maar waar andere (kleinere) initiatieven niet over beschikken.

2.5 Betrek de ouders beter

Meer dan wie ook zijn de ouders de spin in het web van mediawijsheid voor kinderen en jongeren. Zij hebben verbindingen met zowel de vrije tijd als de school. De SARC vraagt dat ouders erkend worden in hun **nood aan informatie** en dat zij toegang hebben tot **begeleiding**.

Media worden in belangrijke mate thuis geconsumeerd en met plezier beleefd (zie ook punt 2.2). Als het aankomt op een meer beschermende houvast voor ouders, zijn middelen zoals

parental control systemen of het kinderslot echter vaak te weinig gekend. Aansluitend hierbij detecteert de SARC, hoe volledig de conceptnota op de meeste vlakken ook is, een conceptuele blinde vlek op vlak van contentlabeling. Zulke labels kunnen vooral voor ouders een houvast bieden bij de begeleiding van hun kinderen. Ontwikkelingen en aanbevelingen op Europees niveau¹ wijzen ook meer en meer in die richting. Nieuwe systemen rond labeling maar ook software rond bescherming zijn volop in ontwikkeling of al op de markt, gaan meer op zoek naar innovatieve manieren om minderjarigen te begeleiden en zijn meer gebruikersgericht. De SARC vindt het in dat verband eveneens vreemd dat een classificatiesysteem als Kijkwijzer, waar Nederland al zeer ver in staat en waar al sinds 2006 ook in Vlaanderen sprake van is, in deze nota nergens vermeld wordt. De SARC vraagt te onderzoeken hoe aansluiting hierbij zou kunnen passen in het mediawijsheidsbeleid en benadrukt dat dit zonder bijkomende kosten voor de omroepen zou moeten kunnen gebeuren.

Ook binnen een schoolcontext kunnen de ouders een rol spelen. De ouderavonden die Gezinsbond in samenwerking met Child Focus organiseren zijn al een goed begin (zie ook punt 2.3). Gezien de grote vraag van ouders, is het nodig dat dit geen alleenstaand project blijft. Waarom als onderdeel van de oudercomités op scholen bijvoorbeeld geen 'oudergroepen mediawijsheid' stimuleren, waarin ouders en leerkrachten instrumenten, vragen en ideeën kunnen uitwisselen? Of lokale gemeenschappen die trajecten rond intergenerationeel leren opzetten, waarbij jongeren en ouders, leerkrachten en ouderen elkaar helpen: jongeren zijn eerder vaardig met de technische aspecten, terwijl van ouders en leerkrachten mag worden verwacht dat zij kritischer kunnen omgaan met allerlei media-inhoud.

2.6 Heb meer aandacht voor informeel leren

De SARC begrijpt de focus op het onderwijs in deze nota. Toch wenst hij er op te wijzen dat het **informeel leren minstens een even grote rol** speelt. Het gaat dan voornamelijk om sociaal-culturele verenigingen, volwasseneneducatie (o.a. VormingPluscentra), bibliotheken, jeugdorganisaties, VDAB-opleidingen,... De link tussen informele trajecten en het formeel leren blijft in de conceptnota ook onderbelicht.

Zoals het voorbeeld van Gezinsbond in het bovenstaande punt al aangeeft, kan het sociaal-culturele veld zowel voor actoren zoals de ouders, jeugdwerkers, maar ook kinderen en jongeren zelf als voor de scholen (cf. de samenwerking met bibliotheken) veel betekenen. Deze uit het oog verliezen betekent dus dat er veel kansen blijven liggen. Het is aan de overheid om hierrond beleidslijnen uit te stippelen, aan de organisaties zelf om daar vervolgens mee aan de slag te gaan.

Ook hier wil de SARC de klemtoon enerzijds leggen op het benaderen en begeleiden van de meer kwetsbare groepen (zie ook punt 2.3), en anderzijds op minder focus op de functionele aspecten van mediawijsheid en meer aandacht voor het plezier van het consumeren en maken van media (zie ook punt 2.2).

¹ Zie in dit verband o.a.:

European Commission (2012), Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, European Strategy for a Better Internet for Children, COM(2012) 196 final, 02.05.2012,

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0196:FIN:EN:PDF>

Livingstone, Sonia, Ólafsson, Kjartan, O'Neill, Brian and Donoso, Verónica (2012), Towards a better internet for children, EU Kids Online,

<http://www2.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20III/Reports/EUKidsOnlineReportfortheECoalition.pdf>

Coalition to make the Internet a better place for kids (2011), Statement of purpose and work plan, http://ec.europa.eu/information_society/activities/sip/docs/ceo_coalition_statement.pdf

2.7 De leerkrachten zijn binnen het onderwijs de belangrijkste schakel

Diverse doelstellingen en acties uit de conceptnota richten zich op de scholen. Daarbij worden verschillende onderdelen belicht: van verankering van media- en beeldgeletterdheid in het onderwijscurriculum en een opleidingsprofiel ICT in de basiseducatie, over een vormingsaanbod voor leraren en een educatieve portaalsite tot basisinfrastructuur in scholen en standaardisering van digitale leerobjecten.

De aandacht voor al deze pijlers is zeer terecht en wordt gewaardeerd. De SARC wenst wel op te merken dat de **competenties en vaardigheden van de leerkrachten de eerste prioriteit** zouden moeten zijn. Daarbij vragen we dat de focus niet enkel op het instrumentele aspect zou liggen, maar ook op het aanleren van een kritische houding ten opzichte van media en media-inhouden, en dat niet enkel leerkrachten die terecht komen in het secundaire onderwijs hiervoor worden opgeleid maar ook leerkrachten in het primaire en zelfs kleuteronderwijs.

Het is de overtuiging van de SARC dat ook met een beperkte infrastructuur goede leerkrachten veel werk kunnen verrichten om kinderen en jongeren mediawijsheid bij te brengen. Toch missen veel leerkrachten vaak de concrete tools om met mediagebruik in de school om te gaan of gaan ze er weinig creatief of innovatief mee aan de slag. Als er in de klas bijvoorbeeld over chatten wordt gesproken, moet het mogelijk zijn dat ook *samen* te doen – en niet de leerkracht die vooraan ‘voordoet’. Daarbij moet niet enkel aandacht zijn voor bescherming en veiligheid, maar ook hoe leerkrachten en leerlingen er samen positief mee kunnen omgaan (zie ook punt 2.2).

Het mediawijsheidsplatform van de Canon Cultuurcel is in deze zeker kwalitatief, maar nog steeds te weinig bekend.

Ook is er een hele generatie leerkrachten die ICT- of andere competenties nog niet in hun opleidingspakket hadden zitten. Zij zijn vaak onvoldoende zelfzeker in de klas, waar jongeren de technische vaardigheden al beter onder de knie hebben dan zij (zie ook punt 2.5).

2.8 Verlies het toegankelijkheidsbeleid niet uit het oog

De SARC is het eens met de brede invulling die aan mediawijsheid wordt gegeven, namelijk niet alleen beschikken over technische, praktische vaardigheden maar ook over een vlotte omgang met en creatief gebruik van media, mediabewustzijn, inzichten in vb. de mechanismen van reclame enzovoort.

Ondanks het feit dat de cijfers over mediabezit en –gebruik voor Vlaanderen vrij positief zijn, is het nodig **acties gericht op verbeterde toegang tot media** niet uit het oog te verliezen. Daar begint de weg naar een verbeterde mediawijsheid: al doende leert men immers.

Als voorbeeld wenst de SARC een zeer specifieke aanbeveling te doen die aansluiting vindt bij de actie 3.1.3 van de conceptnota rond betaalbare internettarieven. Waar deze actie voornamelijk – en terecht – gericht is op sociale tarieven voor mensen in armoede, ziet de SARC ook kansen voor een bredere toepassing. Scholen kunnen tegen gunsttarieven gebruik maken van internetvoorzieningen (actie 3.1.1), en ook is de penetratiegraad van internet in Vlaanderen vrij hoog. Het loont daarom de moeite na te denken over een soort **sociaal abonnement** of sociale voucher voor toegang via Wi-Fi-netwerken. Daarbij zouden deze bestaande netwerken tegen een minimale vergoeding breder gedeeld kunnen worden met de omgeving.

Tot slot

Op p. 5 van de Conceptnota Mediawijsheid lezen we: *‘Ook alle betrokken stakeholders in het veld willen we uitnodigen om deze beleidsvisie verder te helpen ontwikkelen en om te zetten in concrete acties. Daarom zullen we in het najaar 2012 een aantal rondetafelgesprekken organiseren, die zowel ruimte bieden voor een kritische reflectie op de nota als voor een verdere concretisering van de geformuleerde doelstellingen.’*

De SARC hoopt dat naast de nota ook dit advies op de (ronde) tafels zal liggen en wil deze uitnodiging waar nuttig graag aannemen, of desgevallend betrokken worden bij de organisatie van de gesprekken.

Samengevat

De SARC waardeert het gezamenlijke werk dat in de beleidsdomeinen Media en Onderwijs is verricht bij het maken van deze Conceptnota Mediawijsheid. We verwachten dat dit de efficiëntie en de effectiviteit ten goede zal komen en hopen samen met de Vlaamse ministers van Media en van Onderwijs dat dit de eerste stap is naar een voortzetting van de dialoog tussen de betrokken én andere beleidsdomeinen.

De SARC vult vervolgens enkele volgens hem ontbrekende krachtlijnen en accenten aan:

- Leg prioriteiten vast;
- Benader media – nog ruimer – positief;
- Laat ‘inclusie’ als rode draad doorheen de acties terugkomen;
- Pak fragmentatie en concurrentie aan;
- Betrek de ouders beter;
- Heb meer aandacht voor informeel leren;
- De leerkrachten zijn binnen het onderwijs de belangrijkste schakel en
- Verlies het toegankelijkheidsbeleid niet uit het oog.

Namens de SARC,

Luk Verschueren, algemeen voorzitter
Iris Van Riet, algemeen secretaris